

Livia Johannesson

Könsperspektiv inom framtidssstudier

En studie av tidskriften *Futures: the journal of
policy, planning and futures studies* 1968-2008

Livia Johannesson

Könsperspektiv inom framtidsstudier

En studie av tidskriften *Futures: the journal of policy, planning and futures studies* 1968–2008

Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:19

Working Paper/Institute for Futures Studies; 2009:19

Stockholm 2009

Författaren

Livia Johannesson har en masterexamen i statsvetenskap med genusvetenskaplig inriktning från Stockholms universitet och arbetar som forskningsassistent vid Institutet för Framtidsstudier.

Summary

This report presents a mapping of all published articles in the scientific journal *Futures: the Journal of policy, Planning and Futures Studies* 1968-2008 aiming to illustrate the amount and character of different gender perspectives represented in the broad academic field of future studies. The result of the mapping reveals an absence of gender perspectives in the journal. Only 2.5 percent of the articles included gender in the analysis. Gender perspectives are mainly applied on subjects such as Family, Theory and Methods in Future Studies, Development in the Third World or in articles describing Future Worlds in terms of Eco feminist visions. These visions consists of upgraded "feminine" values which are assumed to make the world more peaceful enabling the two sexes, men and women, to live in harmonic relation to each other and to nature.

A concept map is also developed aiming to define the different characters of the gender perspectives found in the material. The two dimensions used in the mapping define, on one hand, constructivist views on gender from essentialist views and, on the other hand, gender perspectives including a power analysis from gender perspectives without any power analysis. The majority of the articles were found to be using a constructivist view on gender and including a power analysis, but the variation was significant.

Sammanfattning

Arbetsrapporten presenterar en kartläggning av samtliga artiklar som publicerats i tidskriften *Futures: the journal of policy, planning and futures studies* 1968-2008 i syfte att studera omfattningen av och karaktären på de könsperspektiv som presenteras i tidskriften. Resultaten av studien visar att könsperspektiv är ovanliga i *Futures*. Endast 2,5 procent av artiklarna gör analyser utifrån kön. När könsperspektiv anläggs är det främst inom ämnen som familj, framtidsstudiers metod och teori, utveckling i tredje världen eller som ekofeministiska framtidsvisioner för hela mänskligheten. Visionerna handlar framförallt om att uppvärdera "kvinnliga" värden och skapa harmoni mellan kvinnor och män.

En begreppskarta med två dimensioner används för att urskilja olika typer av perspektiv på kön. Den ena dimensionen gör en uppdelning mellan perspektiv som problematiserar kön och perspektiv som tar kön för givet. Benämningen på den första kategorin är *genusforskning* och den andra kallas i begreppskartan för *kvinnoforskning*. Den andra dimensionen gör en uppdelning mellan könsperspektiv som har en maktanalys och könsperspektiv som inte har det. Om forskningen innehåller en maktanalys tillkommer beteckningen *feministisk*. De flesta artiklar i *Futures* fick benämningen *feministisk genusforskning*, men spridningen var stor och exempel på könsperspektiv som inte problematiserar kön eller som saknar ett maktperspektiv finns.

Innehåll

1. Inledning	4
Material	6
Disposition	6
2. Olika perspektiv på kön – en begreppskarta	7
Könsperspektiv – definition och avgränsning	7
Könsperspektivens framväxt	9
Vad betyder genus?	9
Vad är feministisk forskning?	10
Operationalisering av begreppen	11
3. Tematisk analys av artiklarna i <i>Futures</i>	14
Metod och teori	15
Demografi	16
Utveckling/tredje världen	18
Kultur	20
Framtida världar	21
Övriga teman	24
4. Olika perspektiv på kön i <i>Futures</i>	27
Kvinnor står för lösningarna – exempel på <i>kvinnoforskning</i>	28
Automatisk utveckling mot jämställdhet – exempel på <i>genusforskning</i>	29
Att uppvärdera det kvinnliga – den dominerande feminismen i <i>Futures</i>	30
Från kvinnor till feminism – tre temanummer om kön	33
5. Avslutande kommentarer	37
6. Referenser	39

1. Inledning

Denna studie har som övergripande syfte att undersöka omfattningen av och karaktären på de könsperspektiv som finns inom det heterogena forskningsfält som kallas för framtidsstudier. ”Feminist theory is inherently utopian” (Mellor 1982:243) skrev den amerikanska forskaren Anne K. Mellor i en artikel från 1982. Detta, menade hon, beror på att forskning som letar efter en samhällsmodell som är icke-sexistisk tvingas vända sig till framtiden eftersom det inte finns några tecken på att ett sådant samhälle någonsin har funnits. Feministisk forskning har med andra ord ett inbyggt framtidsperspektiv. Med den utgångspunkten blir det rimligt att undersöka om, och i så fall hur, kön har hanterats inom det forskningsfält som explicit säger sig syssla med framtiden och brukar samlas under beteckningen framtidsstudier.

Under 1960-1970 talet genomgick forskningen stora förändringar och en breddad syn på vetenskap gjorde att nya perspektiv och fält växte fram och hit hörde både forskningen med könsperspektiv och framtidsstudier (Thureén 2003; Asplund 1979:39; Andersson 2003). Fälten har dock utvecklats i olika riktningar; forskning med könsperspektiv har delvis institutionaliserats¹ under beteckningen genusvetenskap och därmed blivit en egen vetenskaplig disciplin med ”utvecklad akademisk infrastruktur, inklusive akademisk examinationsrätt, institutioner, professorer etc.” (Samuelsson 2008:10), medan framtidsstudier alltid har haft lös förankring till akademien och med få undantag saknar en egen plats som vetenskaplig disciplin.

Framtidsfältet består av många olika kunskapsproducenter, med mer eller mindre uttalade vetenskapliga ambitioner, vilket skapar stor variation i fråga om vetenskaplig kvalitet inom framtidsfältet (Amcoff & Westholm 2008: 96f). Delvis kan detta förklaras med att framtidsstudier inte har en

---

¹ Det finns en sedan länge pågående diskussion inom svensk feministisk forskning om huruvida detta är en fördelaktig utveckling eller inte för forskningsfältet som helhet och vilken typ av forskning med könsperspektiv som har tillåtits institutionaliseras, och därmed fått större legitimitet än andra.

empiri att studera eller pröva antaganden emot. Framtiden finns helt enkelt inte. Därmed öppnas upp för flera sätt att hantera studier om framtiden. Men även inom de mer vetenskapliga framtidsstudierna finns en stor variation av angreppssätt. De epistemologiska ansatserna spänner mellan framtidsstudier som anser sig studera framtiden som ett fenomen till studier i en konstruktivistisk tradition som anser att framtiden skapas i processen av att försöka studera den (Andersson 2008).

I inledningen till Institutet för Framtidsstudiers rapport *14 perspektiv på framtidsstudier: samhälls- och humanvetenskapliga framtidsstudier* (2008) tycks de ovan nämnda ansatserna försöka samsas. Framtidsstudiernas viktigaste uppgift beskrivs som att "de skall kunna förändra framtiden, exempelvis genom att stimulera till handling så att observerade trender mot oönskade framtider kan brytas" (Alm & Palme 2008:1f). Inget av bokens fjorton perspektiv tar dock upp kön som ett studieobjekt eller perspektiv. Inom forskning med könsperspektiv har det däremot länge observerats flera "trender" som handlar om kön och vilka oönskade framtider dessa för med sig i form av t.ex. ojämn makt- och resursfördelning mellan kvinnor och män. Men framtidsstudier handlar, som så många andra vetenskapliga fält, om att välja ansats. I ett annat kapitel i samma rapport påpekas också att "[e]n framtidsstudie måste ta sig an någon viss aspekt, anlägga ett perspektiv, göra antaganden om orsaksamband osv." (Amcoff & Westholm 2008:94). Varje val får konsekvenser och är i någon mån värderingar av vad som anses viktigt att studera och i förlängningen förändra.

Denna studie har som utgångspunkt att kön är viktigt att studera då kön har relevans för hur samtidens samhällen är organiserade, och därmed även borde ha relevans för framtidens samhällsorganisering. Ur det antagandet kommer ett behov av att lyfta fram och beskriva de framtidsstudier med explicita perspektiv på kön som existerar och att försöka placera in dessa i den brokiga karta som forskning med könsperspektiv utgör. Men det betyder också att den blick som används för att analysera materialet till studien tar utgångspunkt i genusforskning snarare än i framtidsstudier – det analytiska fokuset riktas mot materialets förståelse av kön. Kartläggningen relaterar därför framtidsstudier med könsperspektiv till annan forskning med könsperspektiv, istället för att placera framtidsstudier med könsperspektiv i de olika typologier av framtidsstudier som finns. En sådan typ av studie vore förstås också relevant, men som redan påpekats måste varje vetenskapligt arbete välja utgångspunkt.

Material

Den internationella tidskriften för framtidsstudier *Futures: the journal of policy, planning and futures studies* har valts ut som material för denna studie. Tidskriften startades 1968 och har sedan dess kommit ut med tio nummer per år. Totalt har tidskriften, till och med volym 40:4, år 2008, publicerat 1.675 artiklar men utöver dessa finns ett flertal recensioner, essäer och notiser i varje nummer. Dessa har dock inte ingått i kartläggningen. Några nummer varje år är temanummer med olika gästredaktörer. *Futures* är en internationell tvärvetenskaplig akademisk tidskrift med refereesystem och med redaktionsmedlemmar från Europa, USA, Australien och Asien. Skribenterna är till största delen forskare men även andra experter inom omvärldsanalys och framtidsstudier utanför akademien medverkar sporadiskt. Tidskriften vill främja "divergent and pluralistic visions, ideas and opinions about the future" (citat från "Aims and scope" på tidskriftens hemsida, 2009).

Disposition

Kapitel 2 utgörs av en kontextualisering av vad forskning med könsperspektiv härstammar från och innehåller även en begreppskarta som hjälper till att precisera de olika ansatserna som ryms inom de vida fältet forskning med könsperspektiv.

I kapitel 3 finns en tematisk genomgång av samtliga 1.675 artiklar i *Futures* indelade i ämnesområden. I denna tematisering redogörs också för innehållet i de artiklar som har könsperspektiv. Frågor som diskuteras i kapitlet är hur artiklar som *inte* behandlar kön skiljer sig i fråga om problemformulering och resultat från artiklar *med* könsperspektiv, samt vilka ämnen som ger utrymme för könsperspektiv och vilka som inte gör det.

De artiklar med könsperspektiv som finns i *Futures* analyseras också med hjälp av en begreppskarta som delar in könsperspektiven utifrån maktanalys och problematisering av kön. Syftet med att skilja olika könsperspektiv åt är att visa hur differentierad forskning om kön är i fråga om utgångspunkter och ansatser, men också att se hur olika perspektiv på kön påverkar vilka typer av framtidsvisioner som skrivs. Denna del av kartläggningen presenteras i kapitel 4. I detta kapitel studeras också de tre temanummer som har givits ut som exklusivt handlar om kön, utifrån den begreppskarta som tas upp i kapitel 2 med ambitionen att diskutera en förändring av könsperspektiv i framtidsstudier under den tidsperiod som tidskriften har funnits. Kapitel 5 utgörs av en avslutande diskussion om studiens resultat och vad könsperspektiv kan tillföra till framtidsstudier.

2. Olika perspektiv på kön – en begreppskarta

Med tanke på studiens utgångspunkt i genusvetenskaplig forskning kommer begreppen kön, genus och feminism att ges särskilt utrymme. Definitionerna av dessa begrepp varierar bland dess användare och ingen definition är okontroversiell. Jag har valt att utgå från Vetenskapsrådets kunskapsöversikt över genusforskningen *Genusforskning – forskning, villkor och utmaningar*, skriven av Britt-Marie Thurén (2003), med tanken att hitta en vedertagen definition av begreppen, om än inte allmängiltig.

Det finns anledning att påpeka att de begrepp som används i den begreppskarta som detta kapitel mynnar ut i är direkt kopplade till denna undersökning, och därmed inte ska ses som giltiga utanför denna kontext. Ett terminologiskt problem med begreppskartan är att den utgår från svenska definitioner av begrepp, som inte är direkt överförbara på internationell forskning. Många andra språk har inte ens en översättning för "gender" som svenskan har (däribland norska och danska som helt enkelt använder kön), eller har andra betydelser av begreppet (Thurén2003:51ff). Trots dessa svårigheter med begreppen kan kartan bidra till att åskådliggöra skillnader mellan olika perspektiv på kön inom framtidsstudierna – skillnader som i förlängningen får konsekvenser för vilka framtider som anses önskvärda och inte.

Könsperspektiv – definition och avgränsning

I denna studie används begreppet *könsperspektiv* som en övergripande beteckning på all forskning som i någon mening studerar kön. För att identifiera detta perspektiv i *Futures* gjordes sökningar på ord som kan kopplas till könsperspektiv. En sökning på ordet "gender" i *Futures* gav 280 träffar. En sökning på den engelska termen "sex" gav 238 träffar. En sökning på "women" gav 755 träffar och "men" gav 740 träffar. "Woman" gav 250 träffar medan ordet "man" gav 1.345 träffar.²

---

² En förklaring till att singularformen av man är så vanligt förekommande kan vara att "man" ofta används i betydelsen 'människa'.

Vid en närmare undersökning visar det sig dock att majoriteten av dessa träffar är enstaka omnämningar av orden i en text, t.ex. att "gender" står som beskrivning för könsvariabel i en statistisk undersökning men utan att någon analys av de delar av resultaten som rörde kön eller genus görs. Dessa artiklar blev svåra att placera under beteckningen könsperspektiv. Liknande exempel finns vid sökningar på "women", t.ex. en artikel om fackföreningen SEWA (Self-Employment Women's Association) där det saknas en diskussion av vad det betyder för föreningen att organisera sig uteslutande av kvinnor (Kapoor 2007). En sökning på "feminism" ger 60 träffar medan "feminist" ger 140 träffar men många av träffarna är även här enstaka omnämningar av ordet feminism, ofta i betydelsen social rörelse ("feminist movement"). Här finns t.ex. artiklar som diskuterar hur feminismen har påverkat FN:s förståelse av fertilitet som ett utvecklingsproblem (Thomas & Price 1999) och feminismens inverkan på miljörörelsen (Harman 1985). Även i dessa artiklar nämns – snarare än diskuteras – feminism och det saknas analytiska perspektiv som på något sätt uppmärksammar kön. Dessutom sker sökningarna på ord i hela *Futures* textmaterial, varför även recensioner, rapporter och andra inlägg inkluderas och det gör det svårt att urskilja dessa träffar från dem som finns i artiklarna.

För att hitta lämplig avgränsning av materialet valde jag att inte inkludera denna typ av omnämningar av kvinnor, män, kön, genus eller feminism i beteckningen forskning med könsperspektiv. Det visade sig vara effektivare att läsa rubriker och abstracts i samtliga nummer av tidskriften för att på det viset identifiera artiklar som faktiskt studerade kön – inte bara nämnde kön. Genom denna avgränsning av materialet blev resultatet att 41 av totalt 1.675 stycken artiklar i *Futures* kan sägas använda könsperspektiv. Det utgör ca 2,5 procent av *Futures* publicerade artiklar under den studerade perioden. Konsekvensen av denna något snäva avgränsning av begreppet könsperspektiv är att artikel mängden blir liten. Men det är tveksamt om materialets innehåll hade blivit annorlunda med en bredare avgränsning där de artiklar som enbart nämner kvinnor, män, kön, genus eller feminism och avstår från att göra en analys av dem hade tagits med. Däremot hade framtidsstudiers könsblindhet verkat mindre utbredd med en bredare definition av könsperspektiv eftersom kvantiteten av artiklar hade ökat.

En konsekvens av att studiens fokus ligger på en perspektivnivå är att enskilda forskare kommer i skymundan. Även om en kartläggning av framtidsforskarens könstillhörighet, ämnestillhörighet och aktivitet säkert skulle kunna vara en indikator på kvinnors, genusforskningens och femi-

nistisk forsknings ställning inom framtidsstudier så är det inte det angreppssättet som valts i denna studie. Det kommer dock att framgå av studien att vissa forskare har en mer central plats inom fältet än andra.

Nedan följer en kort sammanfattning av hur forskning med köns- perspektiv har utvecklats sedan 1960-talet och min operationalisering av de centrala begrepp som används i undersökningen.

Könsperspektivens framväxt

Forskning med könsperspektiv växte fram under 1970-talet (Thurén 2003:17, 23). Då bestod forskningen främst av att kritik av rådande föreställningar om kvinnors och mäns inneboende biologiska egenskaper kopplade till respektive kön, samt att vetenskap om kvinnor och producerad av kvinnor var marginaliserad (Thurén 2003:14; Samuelsson 2008:49). Det handlade om att kartlägga, fylla i kunskapsluckor och att synliggöra kvinnor. Därför kallas tidig forskning med könsperspektiv ibland för tilläggsforskning (Vetenskapsrådets kommitté för genusforskning, 2005). I denna undersökning kommer denna typ av forskning att ses som grunden från vilken det nutida breda forskningsfält som i denna studie benämns som genusforskning har utvecklats.

Thurén använder sig av trädet som metafor för att beskriva genusforskningens utveckling: "det växte upp med en central stam under 1970-talet; det fanns starka underjordiska rötter längre tillbaka i tiden; kring 1980-talet började nya grenar att växa fram" (Thurén 2003:84). Dessa nya grenar är bl.a. mansforskningen som fokuserar på maskulinitet som genuskategori, queerforskningen som bl.a. studerar heteronormativitet men även postkolonial feministisk forskning som betonar och undersöker hur kategorier byggda på ras/etnicitet och klass skär genom genuskategorierna. Genusforskning kan i dag ses som ett brett forskningsfält som inrymmer kritiska diskussioner om olika former av kategoriseringar och dikotomier, inte bara uppdelningen i kvinnor och män.

Vad betyder genus?

Genusbegreppet infördes på 1970-talet för att benämna det socialt konstruerade könet och särskilja det från det biologiska. Ofta förklaras genus förenklat som 'socialt kön' till skillnad från 'biologiskt kön'. Denna uppdelning kan emellertid medföra att termen förlorar sin kritiska potential och istället fungerar konserverande av föreställningar om vilka egenskaper som är biologiskt kopplade till kön. Det är med andra ord problematiskt att upprätthålla en teoretisk skiljelinje mellan det biologiska och det socialt konstruerade könet, eftersom detta kan förstärka antagandet

om att det går att särskilja det biologiskt bestämda från det socialt konstruerade, när det i själv verkat är att kritisera och problematisera denna föreställning som genusforskning syftar till. Därför använder genusforskare ibland "kön" istället för genus men menar det i en konstruktivistisk bemärkelse, just som ett uttryck för kritik mot att genusbegreppet kan upprätthålla en skiljelinje mellan det biologiska och det sociala (Eduards & Rönnblom 2008:11). Det svenska ordet "kön" sägs då täcka in förståelsen av både "sex" och "gender" i engelskan, men utan att behöva göra någon problematisk uppdelning mellan det sociala och det biologiska (Thurén 2003:54).³

Oavsett om man väljer att använda "kön" eller "genus" som term blir för Britt-Marie Thurén den gemensamma övergripande definitionen av genusforskning problematisering av "kön" (Thurén 2003:63). "Genusforskare förnekar inte det materiella, det biologiska, men vi *problematiserar* allt som har med kön att göra, inklusive det som i vår kultur brukar ses som givet" (Thurén 2003:11, kursivering i original).

Vad är feministisk forskning?

En tydlig distinktion mellan genusforskning och feministisk forskning finns hos Jenny Samuelsson (2008) som menar att när genusforskning inbegriper en maktanalys bör det kallas feministisk forskning. Hur denna maktanalys är konstruerad och vilka antaganden om makt som den bygger på kan däremot skilja sig mycket åt, vilket inte minst aktualiseras i de många diskussionerna inom forskningsfältet om huruvida patriarkatet är den enda eller mest grundläggande maktordningen. Samuelssons resonemang bygger på Britt-Marie Thuréns (2003) men poängterar vikten av att skilja feministisk forskning från genusforskning, just eftersom feministisk forskning har ett "perspektiv på kön som inkluderar makt, medan genusforskning kan förstås som vetenskap med ett tematiskt fokus på kön" (Samuelsson 2008:49). Vidare påpekar Samuelsson att viss feministisk forskning inte problematiserar kön, och att den därmed inte kan ingå i definitionen av genusforskning. Det finns alltså feministisk forskning utanför genusforskningen. Det finns även feministisk forskning som inte fokuserar primärt på kön, utan analyserar andra dikotomier, men med en förståelse av makt som är hämtad från feministisk teori.

Britt-Marie Thurén ställer i stort sätt upp samma kriterier för feministisk forskning som Samuelsson men för även in den kritiska ansatsen som finns inneboende i all feminism genom att påpeka att feminism inte bara

---

³ Det är också i den meningen som kön används av i denna studie.

fokuserar på maktförhållanden utan även har som syfte att kritisera dessa förhållanden. Forskning som har en maktanalys av könsrelationer men som inte kritiserar denna maktordning kan alltså inte räknas som feministisk forskning (Thurén 2003:15).

Operationalisering av begreppen

Ett syfte med denna studie är att inte bara undersöka kvantiteten av könsperspektiv i *Futures* utan också att studera vilka olika perspektiv på kön som finns representerade i *Futures*. För att kunna göra det har jag konstruerat en begreppskarta. Jag utgår från Britt-Marie Thuréns definition av genusbegreppet som "problematisering av kön". Men vad betyder det egentligen att "problematisera" något? Om genus definieras som att "problematisera kön" snarare än "socialt kön", är det inte begreppet (biologiskt) kön som konstituerar genusbegreppets motpol; beskrivningar av kön i biologiska termer är snarare en del av de uppfattningar som utgör genusforskningens intresseområde och studieobjekt. Motsatsbegreppet till den definitionen av genus är däremot ett perspektiv som präglas av ett förgivettagande av kön som en särskiljande och organiserande princip – vilket brukar kallas för en essentialistisk hållning till kön. Med Thuréns konstruktivistiska perspektiv beskrivs i stället genus som "[e]n princip som gör att vi i vår kultur, här och nu, anser att det finns två sorters människor, vi kallar dem för män och kvinnor och vi tillskriver dem vissa egenskaper [...]" (Thurén 2003:11). Detta sätt att förstå genusbegreppet ställer höga krav på forskningens konstruktivistiska ansats eftersom Thuréns definition inte bara förutsätter att genusforskning ska studera kön i social bemärkelse genom att ha en konstruktivistisk förståelse, utan även kräver att själva idén om att mänskligheten är indelad i två sorter – män och kvinnor – ska problematiseras. Det finns dock många forskare som kallar sig genusforskare men som inte ifrågasätter denna idé, även om de problematiserar andra aspekter av kön.

Precis som diskussionen om kön/genus har präglats av frågan om när kön slutar och genus börjar – när naturen/biologin slutar och kulturen/det sociala börjar – blir det i denna studie en avvägningsfråga och ett problem att sätta en skarp gräns för när könsperspektivet börjar och slutar. Jag har därför valt att använda Thuréns definition av genusforskning som problematisering av kön som den övergripande definitionen, men inom denna definition ryms både forskning som *problematiserar kön i stor utsträckning* (ifrågasätter två binära köns kategorier) och forskning som *problematiserar kön i viss utsträckning* (ifrågasätter vissa aspekter av kön men i andra aspekter ser kön som en essentiell kategori). Det innebär att

forskning som tar för givet två köns kategorier och därmed i någon mån essentialiserar kön, men som i övrigt visar en förståelse av genusbegreppet som överrensstämmer med ett problematiserande perspektiv på kön, kommer att räknas som *genusforskning* i min begreppskarta. Denna tillåtande bedömning grundas i att de artiklar som undersöks är skrivna från mitten av 1970-talet fram till idag, och genusforskningens konstruktivistiska ansatser har förändrats och fördjupats betydligt sedan dess, varför det blir svårt att bedöma den tidiga könsforskningen utifrån dagens genusbegreppsliga definitioner. Det finns dock en del artiklar i materialet som utgår ifrån kvinnors särskilnad utan någon kritisk ansats eller att problematisera de egenskaper som utpekats som särskiljande från män som kategori och dessa kan inte ens med denna tillåtande definition kallas för genusforskning. Jag har valt beteckningen *kvinnoforskning* för detta icke-problematiserande perspektiv på kön som är oförenligt med genusforskning. Denna kategori fungerar här mest som en restkategori för den forskning som faller utanför de kriterier som ställs upp för genusforskning.

Jag väljer att ta fasta på definitionen av feministisk forskning som forskning om kön med ett maktperspektiv. Det betyder att jag definierar all forskning med köns perspektiv som har en kritisk analys av maktrelationer för feministisk forskning. Eftersom jag har gjort en uppdelning mellan genusforskning och kvinnoforskning följer samma uppdelning med i *feministisk kvinnoforskning* och *feministisk genusforskning*. Med utgångspunkt i dessa definitioner har jag sedan konstruerat en begreppskarta för att åskådliggöra fältets inbördes relation (Tabell 1). Återigen kan påpekas att begreppens definition är direkt bundna till denna studie. Det betyder att t.ex. *kvinnoforskning* i andra sammanhang kan vara benämningen på det som här definieras som *feministisk genusforskning*, och vice versa.

Tabell 1. Begreppskarta över forskning med könsperspektiv

	Saknar maktperspektiv	Har maktperspektiv
Problematiserar inte kön	<i>Kvinnoforskning</i>	<i>Feministisk kvinnoforskning</i>
Problematiserar kön: i viss utsträckning ↕ i stor utsträckning	<i>Genusforskning</i>	<i>Feministisk genusforskning</i>

3. Tematisk analys av artiklarna i Futures

Syftet med denna tematiska kategorisering är att få ett grepp om vilka ämnesområden som framtidsstudier rör sig inom samt att kunna jämföra hur frågeställningarna förändras om man anlägger ett könsperspektiv på dessa ämnen. Tillvägagångssättet i den tematiska kartläggningen har varit att utifrån rubrik och abstract kategorisera varje artikel ifrån varje nummer av *Futures* sedan starten 1968 fram till nr 4, 2008. Totalt har 1.675 artiklar studerats och delats in i tretton olika teman. Jag bestämde inte på förhand vilka teman som skulle ingå, utan har under processens gång identifierat områden som var vanligt förekommande och någorlunda enhetliga i materialet. En sammanställning finns i tabell 2 och efter den följer redogörelser för vad de olika temana handlade om.

Tabellen visar hur stort varje tema är i *Futures*. I kolumnen till vänster nämns den beteckning som jag har givit varje tema och de står rangordnade i storleksordning med det vanligaste förekommande temat överst i fallande ordning. Mittenkolumnen visar hur många artiklar varje tema innehåller och högerkolumnen visar hur många av dessa artiklar inom varje tema som har ett könsperspektiv. De fem teman som dominerar i artiklarna med könsperspektiv kommer diskuteras nedan under var sin rubrik. Övriga teman, med enstaka artiklar om kön, diskuteras mer kortfattat i slutet av detta kapitel.

Tabell 2. Tematisk indelning av samtliga artiklar i *Futures*, 1968-2008

Tema	Artiklar i <i>Futures</i>	
	Antal inom varje tema	Varav antal med könsperspektiv
Metod och teori	241	8
Styrning och organisation	207	1
Teknik	205	3
Ekonomiska system	195	1
Miljö	189	-
Utveckling/Tredje världen	175	6
Kultur	125	5
Framtida världar	60	5
Arbete	55	1
Utbildning	54	2
Demografi	51	8
Fred och konflikt	49	-
Hälsa	28	1
<i>Totalt antal artiklar</i>	<i>1675</i>	<i>41</i>

Metod och teori

Metod och teori är det vanligaste förekommande temat i *Futures*. Här ingår alla artiklar som har sin huvudsakliga diskussion om metod- eller teori-frågor. Ibland förekommer exempel på empiri för att visa någon metods tillämpbarhet men fokus ligger på metodologiska och teoretiska diskussioner. Att det också är ett av de två största temana inom artiklarna med könsperspektiv⁴ är därför inte anmärkningsvärt. Dessutom är det vanligt att kritisk forskning (vilket stor del av forskning med könsperspektiv

⁴ Artiklarna är Vinay Lal, "Discipline and authority: some notes on future histories and epistemologies of India", *Futures*, 29:10, 1997; Vuokko Jarva, "Gendered society, gendered futures research", *Futures*, 30:9, 1998; Tarja Kousa & Andrew Basden, "Predispositions as determinants of the future", *Futures*, 32:9/10, 2000; Eleonora Barbieri Masini, "A vision of futures studies", *Futures*, 34:3/4 2002; Patricia Kelly, "In occupied territory: Future.con", *Futures*, 34:6, 2002; Voukko Jarva, "Bridges over troubled waters: observations on the futures work of Eleonora Masini", *Futures*, 38:10, 2006; Wendell Bell, "Eleonora Masini and the empowerment of women", *Futures*, 38:10, 2006; Ivana Milojevic, "Timing feminism, feminising time", *Futures*, 40:4, 2008.

kan kallas) diskuterar metodanvändning och teoretiska utgångspunkter inom det egna forskningsfältet.

Gemensamt för samtliga åtta artiklar med könsperspektiv är ambitionen att synliggöra och lyfta fram kvinnors perspektiv och specifika erfarenheter i framtidsstudier. Eleonora Barbieri Masini menar att tiden är kommen för kvinnor att delta i framtidsbyggandet och att deras ”omhändertagande, demokratiska och solidariska egenskaper” skulle hjälpa världen att bli mer fredlig och miljövänlig (Masini 2002:256, min översättning). I andra artiklar uttrycks kritik som går ut på att den inom fältet dominerande framtidsvisionen är anpassad efter, och framskriven av män i västvärlden (Kelly 2002:562; Jarva 1998:903).

I några av artiklarna riktas kritiken även mot feministiska studier. I en artikel av Jarva skriver hon att ”[f]uture researchers are not interested in women’s questions nor are women’s researchers and feminists interested in futures’ questions” (Jarva 2006:1176). En artikel som kritiserar västliga perspektivs dominans inom den indiska akademien liknar feministisk forskning vid imperialism och ifrågasätter patriarkatet som universell struktur (Lal 1997:990f), vilket är en vanlig kritik från postkoloniala feminister.

Den senaste artikeln som berör metod- och teorifrågor heter ”Timing Feminism, Feminising Time” av Ivana Milojevic (2008) är den enda som för en inomkritisk diskussion om feministiska framtidsstudier.

The process of feminising futures is thus ultimately not about devising a ‘laundry list’ of ‘women’s issues’. Rather, it is about using inclusive decision-making processes that would enhance our (human) ability to get our priorities right and increase our changes for the most favourable outcomes (Milojevic 2008:343).

Sammanfattningsvis kan sägas att dessa åtta artiklar är eniga i sin kritik av framtidsstudiers dominans av manliga (och västliga) perspektiv. Däremot finns det skillnader i hur könsskillnader hanteras och problematiseras, och i hur stor utsträckning maktrelationer tas med i analysen.

Demografi

Inom temat *demografi* har artiklar som handlar om befolkning, generation, fertilitet och familj kategoriserats. Detta tema är det som tydligast ändrar fokus när man studerar de artiklar som har könsperspektiv och jämför deras frågeställningar med de övriga artiklarna inom temat. Samtliga åtta

artiklar⁵ behandlar nämligen familjekonstellationer, medan de flesta artiklar inom temat i det övriga materialet i *Futures* behandlar generationsväxlingar i befolkningen. Dessutom är detta ett av de vanligaste temana inom forskning med könsperspektiv, medan den utgör en av de minsta kategorierna i det totala artikelmaterialet.

Den gemensamma nämnaren för dessa åtta artiklar är framförallt kritiken mot kärnfamiljen, som man menar i praktiken begränsar och underordnar kvinnor, men även män, framförallt i relation till sina barn. Det största problemet med familjen, som de flesta artiklarna tar upp, är att kvinnor förutsätts göra det obetalda hemarbetet, trots att kvinnor i allt större utsträckning har börjat yrkesarbeta (Platt 1975:426; Jahoda 1975:417; Henderson 1989:10 och Goldscheider 2000:531).

Ett återkommande lösning på kärnfamiljens problem är att utöka familjeformen till att omfatta flera vuxna och flera barn. De israeliska Kibbutzernas organisering tas upp som ett ideal (Platt 1975:425f). Marie Jahoda (1975) målar upp en vision av en tregenerationsfamilj "related not by blood, but by the bonds of prolonged sexual and personal experience, consisting either of two men and one woman, or of two women and one man" och tillägger sedan att man måste "[d]o away with the prejudice that sexual partners need to be of similar age" (Jahoda 1975:417). Jahoda poängterar att denna vision är en fantasi, men menar att det är ett sätt att bryta med traditionella värderingar, med hänvisning till "the liberating power of dreams" (Jahoda 1975:419). I ytterligare en artikel (Montgomery 2008) dyker den utökade familjen upp som ett framtidsscenario. Artikeln beskriver fyra tänkbara framtida familjekonstellationer varav en innehåller inslag av polygami och utökade familjer. Den anses här dock vara den minst progressiva av de fyra alternativen – och formuleras, till skillnad från Jahodas artikel, som den minst frigörande för kvinnor (Montgomery 2008:382).

Ett annat tema i dessa artiklar är kärleksbegreppet – och här är ambitionen att utöka och vidga detta begrepp. Hazel Henderson skriver i en av artiklarna att människan "must escape the prison of gender with its often

---

⁵Magda Cordell, John McHale & Guy Streatfeild, "Woman and world change", *Futures*, 7:5, 1975; Marie Jahoda, "Technicalities and fantasy about men and women", *Futures*, 7:5, 1975; John Platt, "Women's roles in the great world transformation", *Futures*, 7:5, 1975; Hazel Henderson, "Towards holistic human relationships", *Futures*, 21:1, 1989; Mochtar Lubis, "In praise of women and sufferings", *Futures*, 21:1, 1989; Eleonora Barbieri Masini, "Women and the young in perspective", *Futures*, 21:1, 1989; Francis K. Goldscheider, "Men, children, and the future of the family in the third millennium", *Futures*, 32:6, 2000; Alexandra Montgomery, "US families 2025: in search of future families", *Futures*, 40:4, 2008.

immature baggage of romantic love, sex, rivalry and fear, and learn the deeper lessons of unconditional love – the only love worthy of the name” (Henderson 1989:9). Henderson argumenterar för att denna typ av kärlek redan existerar, och utövas framförallt av kvinnor, men är osynliggjord genom den överordnade betydelsen av ekonomiska värden (Henderson 1989:10). Liknande resonemang, men grundat i personliga erfarenheter, finns i Mochbar Lubis artikel om sin egen relation till sin fru. Här beskrivs hur författaren har genomgått en förändring från att ha varit en patriarkal man till att inse sin frus lika värde och rättigheter och därmed blivit förmögen att älska henne som en jämlik (Lubis 1989).

Föräldraskap är det tredje temat som återkommer i dessa artiklar. Eleonora Barbieri Masini skriver i en artikel (1989) om kvinnors påverkan på barn och ungdomar – och därmed på framtiden – genom sina roller som mödrar och den viktigaste vuxna personen i barnens liv. Att modern förutsätts utgöra den viktigaste personen i ett barns liv problematiseras emellertid inte, vilket två andra artiklar däremot gör. I en artikel från 1975 av Cordell, McHale & Streatfeild ifrågasätts kvinnors koppling till ett, enligt författarna, begränsande antaganden om biologiskt determinerande moderskap (Cordell, McHale & Streatfeild 1975:380). Kvinnor utan rättigheter och yrkeskarriärsvägar reduceras till ”a birth machine” (Cordell, McHale & Streatfeild 1975:368). Samma problematisering av föräldraroller, men med fokus på fäder gör Frances K. Goldscheider (2000). Fäders underordnade föräldraroll diskuteras i denna artikel i termer av att konstruktionen av maskulinitet inte kan kombineras med att ta ansvar för hem och barn, samtidigt som konstruktionen av femininitet inte tillåter att kvinnor släpper detta ansvar, och hur detta resulterar i att ingendera av könen vill släppa på sina traditionella områden (Goldscheider 2000:531).

Utveckling/tredje världen

Under temat *utveckling/tredje världen* har jag placerat artiklar som diskuterar olika aspekter av begreppet utveckling (‘Development’), kopplat till konkreta geografiska områden, vanligen på södra halvklotet men även i Östeuropa, eller enskilda länders utveckling. Hit har även artiklar som diskuterar globalisering i mer än ekonomiska termer räknats.

Inom temat finns sex artiklar med könsperspektiv⁶ som samtliga på något sätt handlar om kvinnors situation i utvecklingsländer. I övrigt finns

---

⁶ Marjorie Mbilinyi, ”Tanzanian women confront the past and the future”, *Futures*, 7:5, 1975; Nandini Joshi, ”women can change the future”, *Futures*, 24:9, 1992; Shivani Banerjee Chakravorty, ”Can women change the future?”, *Futures*, 24:9, 1992; Asha Hans, ”Locating women’s rights in the blue revolution”, *Futures*, 33:8/9, 2001; S. Premchander,

det ganska stora skillnader i ansats mellan artiklarna, framförallt i inställningen till kvinnors potential till att förändra samhället. Tre av dessa artiklar har en optimistisk inställning till kvinnor som förändringskraft i dessa samhällen, medan de andra tre artiklarna målar upp en mycket mer pessimistisk bild av kvinnors situation och förmåga till förändring.

Den positiva bilden av kvinnor i utvecklingsländer finns i S. Premchanders (2003) artikel om mikrolån till kvinnor. Argumentet består av att man har gjort undersökningar som visar att fattiga kvinnor i större utsträckning än män köper mat till familjen för sin inkomst, medan det är vanligare att männen gör av med sina pengar på sprit och lyx. Slutsatsen är därför att det i biståndssammanhang är bättre att satsa på kvinnor än män för att reducera fattigdom (Premchander 2003:362f). I artikeln "Feminist futures: From dystopia to eutopia" (2008) vill författarna formulera en mellanväg mellan utopiska och dystopiska bilder av kvinnor i framtiden genom att mynta begreppet "Eutopia" – som betyder ungefär 'realistisk utopi' (Bhavnani & Foran 2008:322). Exempel på "eutopias" finns, enligt författarna, i olika utvecklingsländer där kvinnor under svåra omständigheter ändå lyckas arbeta för fred, hållbar utveckling eller mänskliga rättigheter (Bhavnani & Foran 2008:324). I den artikel (Joshi 1992) som tydligast ger uttryck för en positiv bild av fattiga kvinnors förändringspotential konstateras visserligen att "a vast majority of asian women, especially in the villages, live in poverty and suffer from unemployment, disease and debt" men dessa svårigheter verkar bringa kvinnorna en speciell typ av charm:

She is poor in money but she is rich in inner wealth. She is illiterate, she may not have had formal education, but her mental energy is intact and she knows how to make decisions that concern her. She is pretty because of hard physical work and does not need health clubs. Her face shines due to the warmth of feelings and is attractive in spite of never having modern cosmetics (Joshi 1992: 931f).

Dessa fattiga kvinnor på landsbygden i Sydasiens har enligt författaren förmågan att förändra samhällsekonomin till ett mer småskaligt och hållbart system (Joshi 1992:932), och även skapa fred. Detta ska ske genom att

---

"NGOs and local MFIs – how to increase poverty reduction through women's small and micro-enterprise", *Futures*, 35:4, 2003 och Kum-Kum Bhavnani & John Foran, "Feminist futures: from dystopia to eutopia", *Futures*, 40:4, 2008.

kvinnorna inom textilindustrin slutar arbeta i fabrik och istället återgår till småskalig tillverkning i sina hem (Joshi 1992:933).

Joshis artikel får emellertid kritik i en annan artikel i samma nummer av *Futures* som står för en betydligt mer pessimistisk inställning (Chakravorty 1992). Kritiken handlar om att Joshi inte undersöker de olika maktrelationer som finns inom de samhällen som beskrivs – författaren menar att det är en a-historisk och okritisk beskrivning av traditionella samhällen i Indien som glorifierar bylivet och familjen som institution (Charkavorty 1992:940).

En artikel från 1975 beskriver kvinnors olika positioner i Tanzania i det prekoloniala, koloniala och postkoloniala samhället. Även här är bilden som ges av kvinnors förändringspotential mer negativ och artikeln fokuserar snarare på svårigheterna för, och motståndet mot kvinnor i Tanzania (Majorie Mbilyne 1975). Samma negativa bild målas upp när Asha Hans (2001) diskuterar hur vatten kopplas till kvinnlighet i tredje världen och vilka konsekvenser det får för kvinnor i form av att deras hälsa försämras av att vattnet de hanterar ofta är förorenat och av att de tvingas bära vattnet långa sträckor (Hans 2001:762f).

Kultur

Inom kategorin *kultur* placerades de artiklar som diskuterade kultur antingen i bemärkelsen litteratur, konst och film eller i den mer förekommande bemärkelsen grupperns beteenden och normsystem. Denna kategori innehåller fem artiklar som har ett könsperspektiv. Tre av dessa behandlar värderingar kopplade till män eller kvinnor⁷ och de två resterande artiklarna gör kritiska analyser av olika populärkulturella filmer och böcker⁸.

Eleonora Barbieri Masini skriver i "Women as Builder of the Future" (1987) om hur kvinnor, genom att ha varit utestängda från industrisamhället, har andra värderingar än män, och därmed är bättre lämpade att skapa ett fredligt, postindustriellt samhälle i framtiden. Ett liknande resonemang finns i Monika G. Gaedes artikel "Futures: a question of values-consciousness-choices" (2008) där författaren skiljer så kallade

---

⁷ Eleonora Barbieri Masini, "Women as builder of the future", *Futures*, 19:4, 1987; Ian Miles, "Masculinity and its discontents", *Futures*, 21:1, 1989 och Monika G. Gaede, "Futures: A question of values-consciousness-choices", *Futures*, 40:4, 2008.

⁸ Pamela Sargent, "Women in science fiction", *Futures*, 7:5, 1975; Karen Hurley, "Is that a future we want?: an ecofeminist exploration of images of the future in contemporary film", *Futures*, 40:4, 2008.

"authentic values", grundade i "human needs like for example *belonging, safety, care, pleasure and play*", från "patriarchal values", grundade i "masculine values that have become abstract rational concepts" (Gaede 2008:364, kursivering i original). Hon menar att kvinnors värderingar ofta ligger närmare dessa "authentic values" än mäns. Liksom hos Masini är slutsatsen att kvinnor skulle skapa fredligare och miljövänligare framtider (Gaede 2008:373). I en artikel av Ian Miles (1989), som skiljer sig från de andra genom att fokusera på män som grupp, diskuteras maskulinitet som social kultur och författaren väljer att fokusera på vad han kallar mansproblemet, i kontrast till begrepp som "kvinnoproblem" eller "kvinnofrågor".

De två sista artiklarna gör analyser av science fictionkultur⁹ i film och litteratur. Den tidigaste är skriven av Pamela Sargent (1975) och kritiserar att science fictionlitteratur och film skrivs utifrån vita teknikintresserade mäns perspektiv (Sargent 1975:433) vilket har resulterat i att kvinnor enbart framställs som perifera mödrar och fruar i berättelserna. I den andra artikeln (2008) jämför Karen Hurley några samtida populära science fiction-filmer från Hollywood med den ekofeministiska visionen om "a world where domination over Others is no longer a reality" och där de framtida samhällena präglas av "ecological health, peace, and social justice" (Hurley 2008:347).

Framtida världar

Framförallt i de tidigare årgångarna av *Futures* skrevs det en del om generella, omvälvande förändringar som skulle omkullkasta hela den samtida samhällsordningen. Det som utmärker dessa artiklar (i jämförelse med t.ex. dem som sorterades under *kultur* eller *utveckling/tredje världen*) är de visionära och ofta utopiska element som dominerar framställningen. De behandlar inte heller specifika geografiska förändringar utan hela världsordningen. Dessa tematiserade jag som en egen kategori benämnd *framtida världar*. Denna kategori utgör en relativt stor del av forskningen med könsperspektiv, med fem¹⁰ av totalt 41 artiklar, om man jämför med

---

⁹ Science fictionkultur har en framträdande roll i *Futures*. Det återkommer artiklar på temat genom hela *Futures* utgivningstid och i de tio första volymerna (från 1968 till 1978) är Dennis Livingstones "Science fiction survey" ett stående inslag i varje nummer av tidningen. En sökning på "Science fiction" i tidningens databas ger 2539 träffar, de flesta är dock inte artiklar.

¹⁰ Riane Eisler, "The partnership society: social vision", *Futures*, 21:1, 1989; David Loye, "The partnership society: personal practice", *Futures*, 21:1, 1989; Perdita Huston, "What is a woman today?", *Futures*, 21:1, 1989; Magda Cordell McHale & Peggy Choong, "A

att temat är ganska marginellt i det totala artikelaterialet i *Futures*. Detta antyder att framtidsbilder är mer framträdande inom framtidsstudier med könperspektiv än inom framtidsstudier i stort.

Dessa fem artiklar kan diskuteras utifrån den uppdelning i olika typer av feministiska utopier som har gjorts i en artikel av Anne K. Mellor från 1982. Denna uppdelning ligger också till grund för flera senare feministiska utopitypologier (jfr Heggstad 2003; Määttä 1997). Genom denna uppdelning går det att placera in framtidsbilderna med könperspektiv i *Futures* i ett större sammanhang av utopier med fokus på kön.

Mellor delar upp feministiska utopier i tre typer med olika sätt att hantera kön. Den första typen utgörs av kvinnoseparatistiska världar där det manliga könet inte existerar, eller är mycket perifert. Denna kvinno-separatistiska utopi saknas helt i materialet, vilket möjligen kan ha att göra med att ett framtida samhälle där män på olika sätt har utrotats anses för provokativt för att publiceras i ett vetenskapligt sammanhang. Tvärtom finns en tydlig tendens i materialet till att poängtera att målet inte är ett matriarkat utan ett komplementärt förhållande mellan könen. Män, liksom kvinnor, framställs som nödvändiga i framtiden. Denna utgångspunkt finns i samtliga artiklar i denna kategori genom idén om balans och harmoni mellan könen. I "A measure of humanity" av Magda Cordell McHale och Peggy Choong (1989) är det "bilden av mannen" som norm som ska bytas mot "bilden av människan"; det är inte tal om något matriarkat där de så kallade kvinnliga värden ska ges överordnad status över de manliga. I stället finns tanken om jämvikt i form av "a balance of yin and yang, and the ecological balance of the world" (Cordell McHale & Choong 1989:93).

I Mellors andra utopityp har könen upplösts och befolkas av androgyna framtidsmänniskor. Denna samhällsorganisering – där utopin organiseras *bortom* kön istället för att organiseras *utifrån* kön – förekommer endast uttalat i en artikel i *Futures* (Cerroni-Long 2000). I denna artikel målas två tänkbara framtidsscenarier upp och utgångspunkten är den teknologiska utvecklingen inom mänsklig reproduktion. I det första scenariot kommer dikotomin mellan könen att förstärkas vilket leder till mer konflikter mellan könen och författaren spår att enbart homosexuella relationer kommer att existera. I det andra scenariot närmar sig könen varandra och harmoniska relationer uppstår, för att i ett senare skede leda till att sexuella identiteter blir ett val, fränskiljt könstillhörighet (Cerroni-Long 2000:789f). Den sista delen av det andra scenariot grundas på en tanke att de biologiska

---

measure of humanity", *Futures*, 21:1, 1989; E.L. Cerroni-Long, "Sexual dimorphism: divergent or convergent", *Futures*, 32:8, 2000.

skillnaderna mellan könen bara är nödvändiga så länge de behövs för reproduktionen, och när teknologisk utveckling leder till att dessa biologiska funktioner blir överflödiga kommer också könsskillnader att försvinna.

Mellors tredje utopivariant utgörs av bilder av två likställda kön och idén om det jämställda samhället och det beskrivs av Mellor som den mest konkreta utopitypen av de tre (Mellor 1982:254). I *Futures* är det denna jämställda tvåkönade framtidsbild som dominerar. Dessa framtidsbilder utmärks av gynocentrism – fokus på kvinnor – istället för att fokusera på kön som kategori som konstruktion. Givet det fokuset befolkas också framtidsvisionerna av kvinnor och män som kategorier. Förändringen från samtiden ligger inte i att upplösa kön som kategori utan i att det kvinnliga uppvärderas och som en följd av detta anses världen bli fredligare, miljövänligare och mer inriktad på reproduktion än produktion. I artiklarna finns ett gemensamt grundantagande om att kvinnor, i egenskap av att vara just kvinnor, har en särskild potential för att skapa förändring i ett framtidsperspektiv. Perdita Huston (1989) sammanfattar denna gemensamma utgångspunkt i meningarna: "The dominant 'male ethic' has brought us to the brink of chaos. If we are to survive as a species, in harmony with Nature, we must 'feminize' society's values" (Huston 1989:38). Betoningen ligger på att kvinnors värderingar eller "kvinnligheter" egenskaper måste uppvärderas och inte på kvinnors *rättighet* att i egenskap av att vara halva delen av jordens befolkning få vara delaktiga i beslut om samtiden och framtiden. Huston uttrycker det som att "[e]quality is *not* the goal; changing values and altering destructive behaviour is" (Huston 1989:46). Det destruktiva beteendet kan kort sammanfattas som att utöva makt – att dominera andra.

Den som har formulerat idén om en framtid präglad av icke-hierarki och harmoni mellan könen med störst genomslagskraft är Riane Eisler. Här målas bilden upp av ett framtida samhälle byggt på partnerskap istället för manlig dominans över kvinnor, andra män och naturen. Målet är harmoni mellan människa och natur, mellan kvinna och man. I partnerskaps-samhället är "[t]he primarily principle of social organization [...] *linking* rather than *ranking*" (Eisler 1989:16, kursivering i original). Eisler argumenterar för detta samhälle genom att peka på att det har funnits samhällen i historien som varit uppbyggda på det sättet. Artikeln "The partnership society: personal practice" av David Loye (1989) är en fördjupning av samma argument med fokus på att det redan i samtida samhällen finns människor (i parrelationer) som lever enligt partnerskapsmodellen (Loye 1989:21f). Eislers partnerskapsmodell har genomslagskraft

i många av de andra artiklarna med könsperspektiv i *Futures* och refereras ofta.

Övriga teman

I detta stycke diskuteras kort de övriga åtta teman som finns kategoriserade i denna studie av *Futures* totala artikelmaterial med hänsyn till hur artiklar med könsperspektiv särskiljer sig från andra artiklar inom samma tema.

Det näst största temat i *Futures* kallas för *styrning och organisation* och innehåller över 200 artiklar. Hit räknas alla artiklar som handlar om staters eller regioners politiska institutioner, företags organisering och andra statsvetenskapliga och organisationsfrågor. Även artiklar som handlar om mänskliga beteenden i valsituationer och beslutsfattande innefattas av detta tema. Det är dock bara en av dessa 200 artiklar som har ett könsperspektiv. Den är skriven av Riane Eisler och diskuterar en central fråga inom feministisk demokratiteori, nämligen sambandet mellan kvinnors formella representation och substantiella inflytande (Eisler 1991:15).

Teknik inkluderar alla artiklar som studerar teknisk utveckling, tekniska framtider, sociala effekter av tekniska innovationer och informations-samhället. Även detta tema är mycket vanligt i *Futures*. De tre artiklar som har könsperspektiv¹¹ har det gemensamt att de kritiserar övrig teknikforskning för att vara könsblind och inte uppmärksammar att kvinnor och män har olika relation och användning av teknik och tekniska innovationer.

Under temat *ekonomi* handlar de flesta artiklar om nationalekonomiska och företagsekonomiska frågor, såsom olika marknadens utveckling eller ekonomiska systems framtid. En artikel med könsperspektiv finns inom detta tema. Den är skriven av ekonomen Hazel Henderson som använder statistik över hur mycket obetalt arbete som kvinnor utför för att påvisa att BNP-mått inte är det enda sättet att mäta ekonomisk tillväxt på (Henderson 1994:131). Att det ekonomiska temat bara innehåller en artikel med könsperspektiv betyder inte att ekonomiska frågor ignoreras i övriga artiklar med könsperspektiv, med det betyder att ingen enskild artikel med könsperspektiv diskuterade ekonomiska frågor i traditionella ekonomiska termer. Däremot gjordes det i samband med familjeförsörjning, obetalt

---

¹¹ Harlan Cleveland, "Information, fairness and the status of women", *Futures*, 21:1, 1989; Margaret Bruce & Alison Adam, "Expert systems and women's lives: a technology assessment", *Futures*, 21:5, 1989 och Bente Rasmussen & Tove Håpnes, "Excluding women from the technologies of the future: a case study of the culture of computer science", *Futures*, 23:10, 1991.

arbete eller fattigdom, men dessa artiklar har kategoriserats under *demografi* respektive *utveckling/tredje världen*, därför att de har en sådan ingång till problematiken snarare än en nationalekonomisk.

Liknande slutsatser går att konstatera i och med att temat *miljö*, som är vanligt förekommande i *Futures*, inte heller innehåller artiklar med könsperspektiv. *Miljö* inkluderar alla artiklar som behandlar hållbar utveckling, energiförsörjning, naturresurser, agrara/urbana omvandlingar och andra miljörelaterade frågor. Inte heller denna avsaknad speglar dock fokusområden för artiklar med könsperspektiv i tidskriften, eftersom miljömedvetenhet och hållbar utveckling är en av de starkaste normativa värderingarna som finns genomgående i de framtidsbilder som skrivs fram i dessa artiklar. Det är dock ingen artikel som enbart diskuterar förekomsten av naturresurser eller tillgången till energiförsörjning, utan miljöfrågor finns inbäddade i andra frågor om t.ex. utveckling eller människors värderingar och har då räknats i teman som *utveckling/ tredje världen*, *kultur* eller *framtida världar*.

Arbete är en ganska liten kategori i *Futures* men en av dessa artiklar har ett könsperspektiv. Här problematiseras föreställningen om att arbetsfördelningen mellan könen har förankring i biologiska skillnader mellan könen – ofta i form av skillnader i fysisk styrka. Författaren påpekar att historisk forskning visar att kvinnor ofta har fått utföra det tyngsta arbetet, såsom att bära vatten eller att tvätta kläder och menar därför att "extreme caution has to be applied before attributing the sexual division of labour to 'natural' factors" (Szalai 1975:388).

Utbildning är inte heller något framträdande ämne inom *Futures* men 52 artiklar handlar ändå specifikt om detta, främst om högre utbildning. Ett temanummer (30:7, 1998) finns också om ämnet. Två av dessa artiklar¹² rör kvinnors intåg på universiteten och vilka konsekvenser det får för utbildningssystemet.

Fred och konflikt är ett vanligt förekommande tema under 1980-talet i tidningen, och de flesta artiklarna rör kalla kriget och kärnvapenhotets utveckling i framtiden. Efter kalla krigets slut försvinner dock detta tema, med några fåtal undantag, och sammanlagt finns det bara 49 artiklar som behandlar konfliktsituationer inom eller mellan länder. Bland artiklarna med könsperspektiv finns det dock ingen som passar in under detta tema. Men precis som med temat *miljö* finns det en stark normativ argumentation för fred och konfliktlösning i många av artiklarna med könspek-

---

¹² George Keller, "Women and the future of education", *Futures*, 7:5, 1975; Ivana Milojevic, "Women's higher education in the 21st century: from 'women friendly' towards women's universities", *Futures*, 30:7, 1998.

tiv. Kvinnor och fred är begrepp som ofta kopplas samman, och denna koppling förstärks i artiklar med könsperspektiv i *Futures*.

Temat *hälsa* är det minst förekommande i *Futures* men har ändå karaktären av ett eget avgränsat område och det har funnits ett temanummer om ämnet (27:9/10, 1995). De flesta artiklar handlar om medicinska innovationer och hälsoproblem av olika slag och en av dessa har könsperspektiv därför att den behandlar AIDS-spridningen och effekterna av den för kvinnor (Schneider 1989).

Sammantaget visade det sig under kartläggningen att de artiklar som har ett könsperspektiv ofta skär genom flera teman och är svårplacerade inom ett ämnesområde. Artiklarna med könsperspektiv har mer gemensamma utgångspunkter med varandra än med de övriga artiklarna inom samma tema.

4. Olika perspektiv på kön i *Futures*

I tabell 3 är de 41 artiklarna med könsperspektiv i *Futures* uppdelade efter kategorierna *kvinnoforskning*, *feministisk kvinnoforskning*, *genusforskning* och *feministisk genusforskning*, utifrån de två dimensionerna saknar/har maktperspektiv och problematiserar/essentialiserar kön. De flesta artiklarna placerades i kategorin *feministisk genusforskning*. Av dem var det dock endast tre som problematiserar själva indelningen i två köns-kategorier, och därmed kan sägas *problematisera kön i stor utsträckning*. Resten av artiklarna i kategorin *problematiserar kön i viss utsträckning* genom att fokusera på vissa föreställningar om kön, men samtidigt utgå ifrån två fasta köns-kategorier. I kategorin *genusforskning* placerades de artiklar som hade samma slags problematiserande perspektiv på kön men som saknade maktperspektiv. Det var sju artiklar och ingen av dessa *problematiserade kön i stor utsträckning*. Elva artiklar saknade helt problematiserande analyser av kön, men fyra av dessa diskuterade makt-aspekter förknippade med kön och kategoriserades därför som *feministisk kvinnoforskning*. Resterande åtta artiklar placerades inom restkategorin *kvinnoforskning*.

Genom att diskutera några artiklar i varje kategori vill jag exemplifiera vilka olika argument, frågeställningar, problem och lösningar som de olika perspektiven ger upphov till. Exempelen har valts utifrån kriterierna att de varit typiska för ett perspektiv eller har en framträdande position inom framtidsstudier. Jag kommer också att ägna de tre temanummer med könsperspektiv som har publicerats mer utrymme i slutet av detta kapitel för att kunna resonera om förändringar ifråga om perspektiv på kön i *Futures*.

Tabell 3. Olika perspektiv på kön i *Futures*.

	Saknar maktperspektiv	Har maktperspektiv
Problematiserar inte kön	<i>Kvinnoforskning</i> (antal:8) ex: Masini	<i>Feministisk kvinnoforskning</i> (antal:4) ex:Lubis
Problematiserar kön: i viss utsträckning ↑ ↓ i stor utsträckning	<i>Genusforskning</i> (antal:7) ex: Henderson ex: saknas	<i>Feministisk genusforskning</i> (antal:22) ex: Eisler ex: Milojevic

Kvinnor står för lösningarna – exempel på *kvinnoforskning*

I kategorin *kvinnoforskning* framställs kvinnors särskillnad från män som en förutsättning för den fortsatta argumentationen. Kvinnor görs till essentiellt särskilda från män även om det är oklart om detta grundas i kulturen eller naturen. Detta resulterar många gånger i att kvinnor och män används som stabila och ömsesidigt uteslutande variabler eller kategorier, utan att man problematiserar kategoriernas ursprung, inbördes relation eller konsekvenser. En annan konsekvens av detta perspektiv, framförallt när det saknas en maktanalys, är att det ofta enbart är kvinnor som tillskrivs särskiljande egenskaper, vilket lämnar utrymme för att tolka kategorin män som norm och kvinnor som avvikande.

Eleonora Masinis samtliga tre artiklar utgår från antagandet att kvinnor och män är väsentligt olika (Masini 1987, 1989 och 2002). Detta visar sig i de kapaciteter som Masini tillskriver kvinnor, vilka innefattar att föredra att ta hand om barn istället för att tjäna pengar, att ha simultanförmåga, att föredra icke-hierarkisk organisering framför hierarkisk och att ha nära koppling till naturen (Masini 2002: 256). Huruvida dessa speciella värderingar och kapaciteter är kopplade till social position eller finns inbyggda i det kvinnliga biologiska könet blir aldrig utrett i artiklarna. Istället för att

ifrågasätta eller problematisera förgivettagna föreställningar om kvinnor, förstärker Masinis beskrivningar av kvinnor dessa föreställningar. Eleonora Masini ger uttryck för en idé om en automatisk progressivitetstanke när hon skriver att

[t]he time has come for women to contribute to the change and to do so visibly, searching not only to repair the damage being done to human beings, but also to seek and reinforce the positive contributions, from women especially, which are emerging all over the world (Masini 2002:257).

Här ska kvinnor dels reparera de skador på mänskligheten som andra (män) har åstadkommit, och dels se till att kvinnors röster och aktörskap blir stärkta. Någon maktanalys finns inte i hennes ansats och därför är den inte definierad som feministisk.

Ett annat exempel på *kvinnoforskning* utan feministisk ansats (eftersom den inte strävar efter förändring) är Vouko Jarvas artikel från 2006 som handlar om Eleonora Masinis insats för framtidsstudiernas utveckling. Här uppmärksammas visserligen mäns överordnade position gentemot kvinnor, men hennes sätt att resonera kring detta naturaliserar snarare än kritiserar denna maktordning. Hon lyfter fram männen i Eleonora Masinis familj som goda förebilder genom att ställa sig frågan:

How the male members of the [Eleonora Masini's] family allowed it [Masini's work as a researcher] and survived it? It is not very common to allow a woman such an active life outside the home base (Jarva 2006:1175).

Jarva representerar den typ av könsperspektiv som har en maktanalys, men som inte kritiserar eller ifrågasätter den maktordning som identifieras, och kan därmed inte heller sägas vara feministisk.

Automatisk utveckling mot jämställdhet – exempel på *genusforskning*

Till skillnad från det föregående perspektivet på kön problematiserar genusforskning skillnader mellan män och kvinnor istället för att utgå ifrån dem. Men som tidigare har nämnts finns det stora skillnader i hur djupt ifrågasättande detta förhållningssätt är. Det visade sig dock i materialet att samtliga artiklar som problematiserar kön i stor utsträckning också inkluderar en maktanalys som gör dem feministiska. Däremot finns det

exempel på *genusforskning* som till viss del problematiserar kön men utan att ha en maktanalys.

När genusrelationer analyseras utan att införa en maktaspekt i resonemanget framställs det ofta som att det är en utvecklingsfråga om kvinnor ska få samma rättigheter, tillgång till resurser eller självbestämmande som män. Det handlar om att kvinnor ska lära sig att ta för sig och kräva jämlikhet. Att det kan finnas ett motstånd mot att kvinnor "tar för sig", eller hur ojämlikheten har uppstått eller upprätthålls, tas inte upp i diskussionerna. Hazel Henderson (1989) uttrycker sig i dessa termer när hon menar att kvinnor kommer att lära sig att vara mer självständiga "as human development proceeds" (Henderson 1989:9) och Marie Jahoda använder också uttrycket att kvinnor, med tiden "kommer att lära sig" att utöva sina mänskliga rättigheter som orsak till att jämställdhet ännu inte råder (Jahoda 1975:417).

I Cordell, McHale & Streatfeilds artikel från 1975 tas visserligen motstånd mot kvinnors frigörelse upp som ett problem, men det är kvinnorna själva som identifieras som hindret:

One of the factors most resistant in the larger emancipation of women is women themselves. Some of this may be attributed to long historical conditioning but much is due to a rather more conscious reluctance not only to break out of the traditional bonds but also to accept those women who do so. It may simply be that they envy or resent those who have done what they would wish to do themselves (Cordell, McHale & Streatfeild 1975:376).

Att uppvärdera det kvinnliga – den dominerande feminismen i *Futures*

Oavsett vilket perspektiv på kön som används går det att kritisera de maktordningar som identifieras. Mycket förenklat uttryckt kan man dela in feministiska strategier för att underminera maktordningar byggda på kön i två huvudgrupper. Den ena strategin går ut på att utjämna skillnaderna, oavsett om det är biologiska könsskillnader eller genuskonstruktioner som anses ha skapat dessa. Med en biologisk ansats är det kroppen som ska manipuleras, ofta med hjälp av ny teknik, för att göra kvinnor och män mer lika. Om man har ett konstruktivistiskt perspektiv blir strategin att förändra beteenden, antingen i syfte att utjämna skillnader eller att upplösa dem. Kritiken mot denna strategi har varit att det i praktiken ofta är kvinnor som

får anpassa sina kroppar eller sina beteenden till att bli mer lika männens. Den andra strategin kan ses som en kritik mot detta tankesätt och handlar istället om att bibehålla skillnaden mellan könen men att göra olikheterna lika mycket värda – vilket innebär att höja statusen på kvinnor och det som anses vara kvinnligt. Med några få undantag är det denna strategi som dominerar den feministiska ansatsen i *Futures*.

I Asha Hans artikel (2001) om vattenanvändningen i utvecklingsländer formuleras denna tanke i en träffande metafor: "Women do not want to be mainstreamed into a polluted stream. They want to clean the stream and transform it into a fresh and flowing stream" (Hans 2001:766). Strategin med att uppvärdera kvinnlighet finns allra tydligast formulerad i Riane Eislers artiklar om "partnerskapsmodellen". Hon har skrivit två artiklar i *Futures* och hennes bok *The chalice and the blade: our history, our future* (1988) är välkänd inom framförallt ekofeminismen. En viktig ingrediens i denna modell är att kvinnliga värderingar inte bara är olika dem som råder i samhället idag, utan även att de är bättre – i så måtto att de skapar fred, miljövänlighet och samhörighet. I hennes två artiklar (1989 och 1991) och kollegan David Loyes (1989), som samtliga bygger på Eislers tes om "partnerskapsmodellen", skiljs biologiska egenskaper hos vardera kön från deras förmåga att dominera genom att hänvisa till "how relatively little being male or female biologically has to do with this whole business of domination" (Loye 1989:21). Problemet med dagens samhälle beskrivs som den maskulina egenskapen att dominera andra, men det är inte "men as a sex" som utgör problemet utan att konstruktionen av maskulinitet blir synonym med dominans över kvinnor, andra män och naturen (Eisler 1989:16). "Partnerskapsmodellen" bygger på antagandet att feminina respektive maskulina värden inte har någon naturlig förankring i respektive kön utan kan utövas av både män och kvinnor (Eisler 1991:5).

Ett problem med strategin att uppvärdera kvinnliga värden är att kunna avgöra vad som kännetecknar en autentisk kvinnlighet, och därmed ska uppvärderas och anammas, och vad som är en förtryckande kvinnlighet manipulerad av patriarkala strukturer, och därmed inte bör främjas. Detta är en kritik som sällan tas upp eller bemöts i dessa artiklar.

Det allra tydligaste gemensamma draget för många av de feministiska artiklarna är att eftersträva ett samhälle utan maktutövning. Det nutida (patriarkala) samhällena anses vara präglade av makt och orättvisor, men genom att bygga samhällsnormen utifrån kvinnliga värderingar kommer denna dominansutövning att upphöra. Dominans kopplas till maskulinitet, och eftersom femininitet utgör dess motsats utesluter det att femininitet kan vara dominant eller förtryckande. Det är dock ingen artikel som

diskuterar hur makt plötsligt kan upplösas och försvinna, och inte heller problemet med att få femininitet (som anses vara icke-dominant) att bli överordnat maskulinitet (som enligt samma logik kännetecknas av viljan att dominera andra).

I de flesta feministiska analyser i *Futures* är det enbart makten mellan kvinnor och män som studeras men några artiklar tar även in andra maktordningar i analysen. Karen Hurleys (2008) ekofeministiska analys är ett exempel på inkludering av andra former av dominans – såsom rasism, kolonialism och heterosexism – i det feministiska projektet. Ett tidigt exempel på detsamma är Majorie Mbilinyi (1975) som menar att kvinnor i Tanzania måste förhålla sig till flera förtrycksordningar samtidigt i form av internationell imperialism, klassexploatering inom nationen och sexistiska sociala relationer (Mbilinyi 1975:400). Denna artikel avslutas med en uppmaning som skiljer sig markant från den dominerande idén inom artiklarna med könsperspektiv i *Futures* om målet med att upplösa makt. Istället handlar det här om att erövra makt:

We must develop a militant women's organisation committed to the anti-imperialist and class struggle, in order to give shape and meaning to our efforts, and to successfully act together upon our world and transform it (Mbilinyi 1975:412).

Endast tre artiklar av samtliga 41 med könsperspektiv i *Futures* ifrågasätter antagandet om kvinnor och män som den enda och mest naturliga uppdelningen av mänskligheten. De *problematiserar därmed kön i stor utsträckning* och ligger nära den definition av genusforskning som Britt-Marie Thurén ger. De är samtliga feministiska i den bemärkelsen att makt diskuteras genom kritiken mot den västerländska idétraditionen av att utgå från dikotomier i form av man/kvinna, vit/ färgad, kultur/natur etc. och den hierarkiska ordning som dessa dikotomier skapar (Milojevic 1998; Hurley 2008:348; Milojevic 2008:337). I Milojevics beskrivning av framtidens "kvinnouniversitet" finns en bra illustration av vilka framtider som ett sådant perspektiv kan ge upphov till:

I believe future societies will differentiate people's gender on a larger scale, and locate them within multiple gender identities. Therefore thinking about the women's university in the context of emerging multiple gender diversities should be a more useful tool than still thinking in terms of female-male bipolarities (Milojevic 1998:700).

Detta är också ett av få exempel i materialet på en framtida värld som inte är uppbyggd kring två kön utan istället befolkas av androgyna subjekt. En vision om ett samhälle organiserat *bortom* kön är enbart möjligt och eftersträvansvärt om perspektivet på kön stämmer överens med *genusforskning som problematiserar kön i stor utsträckning*, vilket har visat sig vara en sällsynt företeelse i *Futures*.

Från kvinnor till feminism – tre temanummer om kön

För att analysera tidsaspekten och potentiell förändring av könsperspektiv under *Futures* 40-åriga utgivningstid har jag specialstuderat de tre temanummer om kön som publicerats under denna tid.

Samtliga artiklar i dessa temanummer har behandlats i de föregående delarna av denna studie. De utgör totalt 22 av de 41 artiklarna med könsperspektiv. Mellan år 1968-1974 och mellan år 1976-1984 publicerades inga artiklar alls med detta perspektiv. Det betyder att utbredningen av könsperspektiv, i kvantitativa mått mätt, framförallt har skett under de senaste 20 åren (1988-2008) och att temanumren har stått för hälften av det utrymme som könsperspektiv har fått i tidskriften.

I detta avsnitt kommer jag att studera dessa tre temanummers introduktionstexter skrivna av några eller någon av de gästredaktörer som sammanställt temanumren. Samtliga gästredaktörer skriver återkommande i *Futures* och någon i varje gästredaktion har också samtidigt varit knuten till tidskriftens ordinarie redaktion. I jämförelse med de artiklar med könsperspektiv som har publicerats utanför dessa temanummer är dessa 22 artiklar mer feministiska och med tydligare genusperspektiv än övriga artiklar. Det är enbart en av dessa artiklar (Masini 1989) som faller inom restkategorin *kvinnoforskning*, vilket illustreras i tabell 4.

I de tre temanumren används kvinnor (1975), genus (1989) och feminism (2008) i tematitlarna, vilket vid första anblick ger intrycket av en utveckling från fokus på kvinnor till ett fokus på genus och sedan feminism. När man läser artiklarna utifrån begreppskartan som denna undersökning utgår ifrån uppkommer dock en annan bild, utan denna raka utvecklingstänke. Då framstår istället det första temanumret som mer inriktat på genus än det andra, och det andra temanumret minst lika feministiskt som det tredje.

Tabell 4. Artiklarna i temanumren om kön uppdelade efter perspektiv.

År	<i>Kvinno- forskning</i>	<i>Feministisk kvinno- forskning</i>	<i>Genus- forskning</i>	<i>Feministisk genus- forskning</i>
1975 tema: "Women and the future"			5	2
1989 tema: "Gender and change"	1	2	2	5
2008 tema: "Feminist futures"		1		4

I det första temanumret "Women and the future" (1975) finns en introduktion av *Futures* före detta chefsredaktör Guy Streatfeild. Han är nordamerikansk teknologiforskare. Det är en positiv bild av framtiden som målas upp, med FN:s kvinnokonferens i Mexiko som utgångspunkt och motiv till att uppmärksamma kvinnor i framtidsfrågor. Här poängteras att det inte är fråga om att starta ett krig mellan könen, utan om att kvinnor och män, trots sina olikheter, ska kunna delta på lika villkor och i lika stor utsträckning. Här riktas fokus mot att legitimera kvinnoforskning genom att använda den mer neutrala termen "sex-role question" istället för "women's question" och därmed öppna för en mer "dispassionate and scientific approach". Det påpekas att det är hälften män som skriver i temanumret, också det för att skapa legitimitet och "generellt" intresse för frågorna (Streatfeild 1975:363). Av de sju artiklarna i detta nummer har två feministiska analyser och samtliga har genusperspektiv, om än i en begränsad utsträckning därför att enbart vissa aspekter av kön problematiseras. En förklaring till detta kan vara att temanumret publicerades i en tid då den forskning som berörde kön framförallt reagerade mot en biologistisk syn på kön som fanns inom forskning och övrig samhällsdebatt, så kallad tilläggforskning. Artiklarna handlar om kvinnors särskilnad från män, och främst kvinnors roll i reproduktionen pekas ut som den särskiljande principen. Någon diskussion om kvinnor som kategori eller kvinnors inbördes olikheter finns inte, utan kvinnor definieras som barnafödande, heterosexuella och västerländska, förutom i en artikel som explicit behandlar kvinnor i Tanzania och som kontextuali-

serar denna grupp kvinnors speciella problem. Tanken om att uppvärdera kvinnor och kvinnliga värden finns inte heller i någon stor utsträckning vid denna tidpunkt, utan det handlar främst om att överhuvudtaget kunna legitimera forskning om kön som ett relevant ämne.

I nästa temanummer, som heter "Gender and change" (1989) och kommer ut fjorton år senare, är det Magda Cordell Mchale som är gästredaktör och skriver introduktionen. Hon var delaktig i redaktionen för temanumret 1975 och satt med i *Futures* ordinarie redaktion. Hennes akademiska hemvist är Centre of Integrative studies, State University of New York, Buffalo. Nu målas en bild upp av världen i kris, med miljöförstöringar, atomvapenhot och AIDS-virus. Slutsatsen är att världen har förlorat sin balans – såväl mellan natur och människa som mellan människor. Samtidigt, påpekas det, finns det i denna värld utrymme att ifrågasätta förgivettagna föreställningar och normer på ett sätt som inte har varit fallet förut. Den maskulina maktutövningen är en sådan norm som nu ifrågasätts därför att "the principles of 'masculinity' have shown themselves to be limited and deficient" och därför förespråkas "a softer, more caring attitude" för att återupprätta balansen mellan natur och människa, och mellan människor (Cordell McHale 1989:4). Av de tio artiklarna som ryms i temanumret är majoriteten feministiska i sin ansats men tre stycken har definierats inom restkategorin *kvinnoforskning* på grund av att de saknas problematisering av kön.

Om det på 1970-talet var viktigt att poängtera kön som social konstruktion verkar 1980-talet istället ha varit en tid då maktfrågan och förändring fanns i fokus. Framtidsvisionerna är dominerande i detta temanummer och de feministiska ansatserna om att uppvärdering av kvinnliga värden ska leda till harmoni mellan könen, som finns som en röd tråd genom den feministiska forskningen i *Futures*, är som tydligast i detta nummer. Däremot har denna feminism inte tagit mycket intryck av den feministiska teoriutveckling som skedde inom andra vetenskapliga discipliner under 1980-talet. Det finns få referenser som hänvisar till annan feministisk forskning än den som bedrivs inom ramen för *Futures* egen utgivning, där Riane Eislers framtidsbild av "partnerskapssamhället" dominerar.

I det senaste temanumret "Feminist futures" (4:2008) anläggs en betydligt mer pessimistisk ton i fråga om möjligheter till förändring. Det konstateras att sedan det förra temanumret kom ut, 18 år tidigare, har en "backlash" mot feminism och kvinnorörelsen ägt rum och 1980-talet beskrivs som "the golden age of feminist visioning" (Milojevic, Hurley & Jenkins 2008:315). Detta nummer har tre gästredaktörer, varav

ekonomiforskaren Anne Jenkins tillhör *Futures* ordinarie redaktion. De övriga gästredaktörerna är utbildningsforskaren Ivana Milojevic bosatt i Australien och ekologiforskaren Karen Hurley från Kanada. Flera artiklar i detta nummer återknyter till den teoriutveckling som har skett inom genusforskningsfältet i stort, i kontrast till temanumret 1989. Det är främst referenser till ekofeminism (Hurely 2008), feministiska utvecklingsstudier (Bavnani & Foran 2008) och feministisk postmodern teori (Milojevic 2008) som görs. Däremot är de konkreta framtidsbilderna färre och mindre detaljerade och övergripande. Samtliga artiklar i detta temanummer har feministiska analyser, vilket möjligen indikerar att en förändring har skett sedan 1970-talet inom framtidsstudier mot ett accepterande av feministiska analyser. Det är dock viktigt att poängtera att dessa analyser bygger på vissa typer av feministiska antaganden, och att det är vissa frågor som ges utrymme, medan andra ignoreras.

5. Avslutande kommentarer

Utifrån studiens resultat kan konstateras att den smala fåra av internationella framtidsstudier med könsperspektiv som finns förhåller sig mest till sig själv och har få referenser till övriga forskningsfält med könsperspektiv. Kontakten och utbytet mellan framtidsstudier och andra studier med könsperspektiv är generellt knapphändig och särskilt kopplingen till det genusvetenskapliga fältet är svag. Den diskussion som sedan 1980-talet har pågått inom feministiska studier om huruvida kvinnor som kategori är ett fruktbart studieobjekt och om patriarkatet är den enda eller mest grundläggande maktordningen – en förändring som brukar gå under beteckningen tredje vågens feminism – verkar till stor del ha gått framtidsstudierna förbi, åtminstone vad gäller de texter med könsperspektiv som publiceras i *Futures*. Till stor del kan detta kanske förklaras med att gästredaktörerna i de temanummer om kön där de flesta artiklarna med könsperspektiv har publicerats har starkare koppling till framtidsstudier än till andra discipliner där könsperspektiv används mer frekvent. Detta har fört med sig att framtidsstudier med könsperspektiv ter sig tämligen aparta och saknar många av de frågeställningar och teoribildningar som är aktuella inom annan forskning med könsperspektiv. Att denna distansering från annan forskning är specifik för framtidsstudier med könsperspektiv är dock inte alls säkert. Det är möjligt att samma lösa koppling till andra discipliner finns på fler områden inom framtidsstudier, beroende på att framtidsfältet generellt är tämligen löst förankrat i akademiska sammanhang.

Trots detta finns det några likheter i fråga om ämnesval och områden mellan framtidsstudier med könsperspektiv och annan forskning med könsperspektiv. Gemensamt är ambitionen att bedriva inomdisciplinär kritik vilket i *Futures* syns i de artiklar som kategoriserats inom temat *metod och teori*. Även frågor om familj och reproduktion, som kategoriserats inom temat *demografi*, är ett ämne som det ofta anläggs olika typer av könsperspektiv på, såväl inom *Futures* som inom övrig forskning om kön.

Även kopplingen mellan framtidsstudier med könsperspektiv och övrig framtidsforskning är ganska svag. Det märks framförallt på den margina-

liserade plats som könsperspektivet har i *Futures*, med långa perioder av "icke-existens", och däremellan några få temanummer. Med utgångspunkt i detta resultat från studien kan framhållas två konkreta aspekter av framtidsstudier som jag menar skulle vinna på att integrera könsperspektiv.

För det *första* tenderar forskningsresultat som försöker förklara eller förstå sociala processer att bli ofullständiga om inte kön tas med. Kön är en fundamental organiserande princip överallt i världen även om resultatet av organiseringen är kontextspecifik. Det innebär att om forskningen fortsätter att analysera framtida trender utifrån könsblinda angreppssätt kommer viktiga aspekter av framtidens sociala liv att utelämnas.

För det *andra* har de könsperspektiv som kan placeras inom beteckningen feministiska studier, just på grund av fokuset på makt, utvecklat många värdefulla teorier om maktordningars funktion och föränderlighet som vore givande att tillämpa på framtiden. Exempel på användbara maktanalyser finns i feministisk demokratiteori om representation (Phillips 1995), om rättvisa (Frazer 2003; Young 1990) och om politik (Mouffe 2008). Hur heterogena maktordningar skär igenom varandra och sammanfaller i vissa identitetskonstruktioner är andra feministiska maktteorier – utvecklade av postkolonial feminism och queerfeminism – som vore fruktbara att analysera framtiden med. Även den postmodernt präglade utgångspunkten att vetenskap inte är en objektiv kunskapsproduktion, som stora delar av framtidsstudierna har anammat, kunde fördjupas och nyanseras med hjälp av den breda samling feministisk vetenskapsteori som finns.

Huruvida den nuvarande forskningen med könsperspektiv som bedrivs inom framtidsstudier kan bidra till en sådan förnyelse är däremot en öppen fråga. De könsperspektiv som har tagits upp i denna kartläggning saknar huvudsakligen de teorier som räknades upp ovan, och hittills har denna forskning inte gjort särskilt stort avtryck inom övriga områden på framtidsfältet. Men att det överhuvudtaget existerar framtidsstudier med könsperspektiv gör att utrymme skapas för att utveckla och integrera t.ex. feministiska teorier i den pågående diskussionen om framtidsstudiernas teori- och metodutveckling. Det skapar också möjlighet att initiera nya frågor och studieområden inom framtidsstudierna.

6. Referenser

Artiklar i *Futures*

- Bell, Wendell (2006). "Eleonora Masini on the empowerment of women", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 38(10).
- Bhavnani, Kum-Kum & Foran, John (2008). "Feminist futures: from dystopia to eutopia?", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 40 (4).
- Bruce, Margaret & Adam, Alison (1989). "Expert systems and women's lives: a technology assessment", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (5).
- Cerroni-Long, E.L. (2000). "Sexual dimorphism: divergent or convergent?", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 32 (8).
- Chakravorty, Shivani Banerjee (1992). "Can women change the future?", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 24 (9).
- Cleveland, Harlan (1989). "Information, fairness and the status of women", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol 21, nr 1.
- Cordell, Magda, McHale, John & Streatfeild, Guy (1975). "Women and world change", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).
- Eisler, Riane (1989). "The partnership society: social vision", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Eisler, Riane (1991). "Women, men, and management: redesigning our future", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 23 (1).
- Eisler, Riane (2005). *Bägaren och svärdet: vår historia, vår framtid*, Svensbyn: Friare liv konsult, (tredje utgåvan, originalutgåvan i engelska, 1987)
- Gaede, Monika G. (2008). "Futures: a question of values-consciousness-choices", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 40 (4).
- Goldscheider, Frances K (2000). "Men, children and the future of the family in the third millennium", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 32 (6).

- Hans, Asha (2001). "Locating women's rights in the Blue Revolution", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 33 (8/9).
- Harman, Willis W. (1985). "Colour the future green?: the uncertain significance of global Green politics", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 17 (4).
- Henderson, Hazel (1989). "Towards holistic human relationships", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Henderson, Hazel (1994). "Paths to sustainable development: the role of social indicators", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol 26, nr 2.
- Hurley, Karen (2008). "Is that a future that we want?: an eco feminist exploration of images of the future of contemporary film", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 40 (4).
- Huston, Perdita (1989). "What is a women today?", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Jahoda, Marie (1975). "Technicalities and fantasy about men and women", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).
- Jarva, Vuokko (1998). "Gendered society, gendered futures studies", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 30 (9).
- Jarva, Vuokko (2006). "Bridges over troubled waters: observations on the futures work of Eleonora Masini", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 38 (10).
- Joshi, Nandini (1992). "Women can chance the future", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 24 (9).
- Kapoor, Aditi (2007). "The SEWA way: shaping another future for informal labour", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 39 (5).
- Keller, George (1975). "Women and the future of education", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).
- Kelly, Patricia (2002). "In occupied territory: future.con" *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 34 (6).
- Kuosa, Tarja & Basden, Andrew (2000). "Predispositions as determinants of the future", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 32 (9/10).
- Lal, Vinay (1997). "Discipline and authority: some notes on the future histories and epistemologies of India", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 29 (10).
- Loye, David (1989). "The partnership society: personal practice", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).

- Lubis, Mochtar (1989). "In praise of women and sufferings", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Masini, Barbieri Eleonora (1987). "Women as builders of the future" *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 19 (4).
- Masini, Barbieri Eleonora (1989). "Women and the young in perspective", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Masini, Barbieri Eleonora (2002). "A vision of futures studies", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 34 (3/4).
- Mbilinyi, Marjorie (1975). "Tanzanian women confront the past and the future", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).
- McHale, Cordell Magda & Choong, Peggy (1989a). "Introduction: towards a renewed humanism" *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- McHale, Cordell Magda & Choong, Peggy (1989b). "A measure of humanity" *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Miles, Ian (1989). "Masculinity and its discontents", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Miljoevic, Ivana (1998). "Women's higher education in the 21st century", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 30 (7).
- Miljoevic, Ivana (2008). "Timing feminism, feminizing time", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 40 (4).
- Milojevic, Ivana, Hurley, Karen & Jenkins, Anne (2008). "Introduction: Futures of feminism", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 40 (4).
- Montgomery, Alexandra (2008). "US families 2025: in search of future families", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol 40 (4).
- Platt, John (1975). "Women's role and the great world transformation", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).
- Premchander, S. (2003). "NGOs and local MFIs – how to increase poverty reduction through women's small and micro-enterprise", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 35 (4).
- Rasmussen, Bente & Håpnes, Tove (1991). "Excluding women from the technologies of the future? A case study of the culture of computer science", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 23 (10).
- Sargent, Pamela (1975). "Women in science fiction", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).

- Schneider, Beth (1989). "Women and AIDS: an international perspective", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 21 (1).
- Streatfeild, Guy (1975). "Introduction: women's year and beyond", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).
- Szalai, Alexander (1975). "Women's time: women in the light of contemporary time-budget research", *Futures: the journal of policy, planning and futures studies*, vol. 7 (5).

Övrig litteratur

- Alm, Susanne & Joakim Palme (red) (2008). *Fjorton perspektiv på framtiden: Samhälls- och humanvetenskapliga framtidsstudier*, Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Amcoff, Jan & Erik Westholm (2008). "Framtidsgeografi: En vetenskaplig genre och en kommunikativ ansats" i Alm, Susanne & Joakim Palme (red) *Fjorton perspektiv på framtiden: Samhälls- och humanvetenskapliga framtidsstudier*, Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Andersson, Jenny (2003). "Alvas framtider: Alva Myrdal och svenska framtidsstudier 1967-1972" i Florin, Christina & Torbjörn Lundqvist (red) *Historia – en väg till framtiden?*, Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Andersson, Jenny (2008). *The Future Landscape*, arbetsrapport 2008:5, Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Asplund, Johan (1979). *Teorier om framtiden*, Stockholm: Liber förlag.
- Eduards, Maud & Malin Rönnblom (2008). *Genusperspektiv på statsvetenskap*, Stockholm: Högskoleverket.
- Fraser, Nancy (2003). *Den radikala fantasin: Mellan omfördelning och erkännande*, Göteborg: Daidalos.
- Heggestad, Eva (2003). *En bättre och lyckligare värld: kvinnliga författares utopiska visioner 1850 – 1950*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag symposion.
- Mellor, Anne K. (1982). "On feminist utopias" i *Women's Studies* 1982:9.
- Mouffe, Chantal (2008). *Om det politiska*, Hägersten: Tankekraft förlag.
- Määttä, Sylvia (1997). *Kön och evolution: Charlotte Perkins Gilmans feministiska utopier 1911-1916*, avhandling: Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Göteborgs universitet.
- Phillips, Anne (1995). *The Politics of Presence*, Oxford: Clarendon Press
- Samuelsson, Jenny (2008). *På väg från ingenstans: kritik och emancipation av kunskapsorganisation för feministisk forskning*, Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

- Thuren, Britt-Marie (2003). *Genusforskning – frågor, villkor och utmaningar*, Uppsala: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådets kommitté för genusforskning (2005). *Genusforskning i korta drag*, Uppsala: Vetenskapsrådet.
- Young, Iris Marion (1990). *Justice and the Politics of Difference*, Princeton: Princeton University Press.

Tidigare arbetsrapporter:

- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:1- 2007:14**, se www.framtidsstudier.se.
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:1**
Westholm, Erik & Cecilia Waldenström, *Kunskap om landsbygden. Dags för en ny agenda!*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:2**
Gartell, Marie, Jans, Ann-Christin & Helena Persson, *The importance of education for the reallocation of labor. Evidence from Swedish linked employer-employee data 1986-2002*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:3**
Strömblad, Per & Gunnar Myrberg, *Urban Inequality and Political Recruitment Networks.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:4**
Forsell, Charlotte, Hallberg, Daniel, Lindh, Thomas & Gustav Öberg, *Intergenerational public and private sector redistribution in Sweden 2003*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:5**
Andersson, Jenny, *The Future Landscape*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:6**
Alm, Susanne, *Social nedåtrörlighet mellan generationer*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:7**
Stenlås, Niklas, *Technology, National Identity and the State: Rise and Decline of a Small State's Military-Industrial Complex*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:8**
Larsson, Jakob, *Den öppna samordningsmetoden. EU:s samordningsmetod av medlemsländernas välfärdssystem*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:9**
Bergmark, Åke & Olof Bäckman, *Socialbidragstagandets mönster – en studie av varaktighet och utträden under 2000-talet*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:9**
Bergmark, Åke & Olof Bäckman, *Socialbidragstagandets mönster – en studie av varaktighet och utträden under 2000-talet*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:10**
Kap, Hrvoje, *Education and citizenship in the knowledge society – towards the comparative study of national systems of education*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:11**
Zamac, Jovan, Hallberg, Daniel & Thomas Lindh, *Low fertility and long run growth in an economy with a large public sector*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:12**
Bäckman, Olof & Anders Nilsson, *Det andra utanförskapet? Om social exkludering på landsbygden*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:13**
Korpi, Martin, *Migration and Wage Inequality. Economic Effects of Migration to and within Sweden, 1993-2003*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:14**
Gartell, Marie, Jans, Ann-Christin & Helena Persson, *The importance of age for the reallocation of labor. Evidence from Swedish linked employer-employee data 1986-2002*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:15**
Korpi, Martin, Clark, William A.V. & Bo Malmberg, *The Urban Hierarchy and Domestic Migration. The Interaction of Internal Migration, Disposable Income and the Cost of Living, Sweden 1993-2002*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:1**
Enström Öst, Cecilia, *The Effect of Parental Wealth on Tenure Choice. A study of family background and young adults housing situation*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:2**
Gartell, Marie, *Unemployment and subsequent earnings for Swedish college graduates. A study of scarring effects*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:3**
Bergman, Ann & Jan Ch Karlsson, *Från shopping till sanningsserum. En typologi över förutsägelser*

- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:4**
Amcoff, Jan; Möller, Peter & Westholm, Erik, *När lanthandeln stänger. En studie av lanthandelns betydelse för flyttning in och ut och för människorna i byn*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:5**
Lundqvist, Torbjörn, *The Emergence of Foresight Activities in Swedish Government Authorities*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:6**
Thalberg, Sara, *Childbearing of students. The case of Sweden*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:7**
Baroni, Elisa; Žamac, Jovan & Öberg, Gustav, *IFSIM Handbook*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:8**
Lundqvist, Torbjörn, *Socialt kapital och karteller*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:9**
Hernández Ibarzábal, José Alberto, *Energy policy and regulatory challenges in natural gas infrastructure and supply in the energy transition in Sweden*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:10**
Lundqvist, Torbjörn, *Strategisk omvärldsanalys vid myndigheter*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:11**
Minas, Renate, *Activation in integrated services?. Bridging social and employment services in European countries*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:12**
Bohman, Samuel, *Omvärldsanalys i statliga myndigheter. Framväxt, organisation och arbetsmetoder*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:13**
Blomqvist, Paula & Larsson, Jakob, *Towards common European health policies. What are the implications for the Nordic countries?*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:14**
Elowsson, Maria, *Service utan lokal närvaro?. Förändringar av statlig direktservice i Dalarnas län under 2000-talet*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:15**
Ström, Sara, *Housing and first births in Sweden, 1972-2005*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:16**
Gartell, Marie. *Stability of college rankings. A study of relative earnings estimates applying different methods and models on Swedish data*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:17**
Alm, Susanne. *Social mobilitet och yrkestillfredsställelse – spelar mamma och pappa någon roll?*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:18**
Hallberg, Daniel. *Balansen mellan de unga och de gamla. Intergenerationella resursomfördelningar och en åldrande befolkning*